

Fejős I. István

POLGÁROK RÉSZVÉTELE A BÍRÁSKODÁSBAN VAJDASÁG SZOCIALISTA AUTONÓM TARTOMÁNY TERÜLETÉN

A kiadvány eredeti címe: Učešće građana u sudenju na teritoriji Socijalističke Autonome Pokrajine Vojvodine.

Szerzők: dr. Tihomir Vasiljević, dr. Ljubiša Lazarević, dr. Momčilo Grubač, mr. Vladimir Kuhajda. Kiadó: Zavod za naučno istraživački rad Pravnog fakultetu u Novom Sadu, 1975, 229. oldal.

Tartalom. Bevezető: I. rész: A polgárok bírászkodásban való részvételének jogi szabályozása Jugoszláviában; A polgárok bírászkodásban való részvétele jogi szabályozásának fázisai a jugoszláv joggyakorlatban; Az ülnök fogalmának meghatározása. II. rész: A polgárok bírászkodásban való részvételének megvalósítása; 1. fejezet: A részvétel szervezési-politikai oldala. 2. fejezet: A részvétel intézményének működése Vajdaság SZAT bíróságainak gyakorlatában.

Az utóbbi időben, az igazságszolgáltatás reformjával kapcsolatban igen sok szó esett a polgárok részvételéről a különböző bíróságok munkájában. Mindezek az álláspontok jórészt személyes tapasztalatokon alapultak, kellő áttekintés, adatok, kimutatások nélkül. Nem volt egy átfogó kutatáson alapuló, megbízható adatokon nyugvó elemzés, amely a kérdés megoldását lényegesen előbbre vitte volna. Ezt a hiányt pótolja az a munka, melyet az újvidéki jogtudományi kar büntetőjogi tanszéke folytatott egész Vajdaság területén 1969—1973 között. A kutatás eredményét az 1975 végén megjelent tanulmány összegezi. Az alábbiakban megkíséreljük kiragadni — a könyv jelentőségére való tekintettel, kissé bővebben — a főbb gondolatokat.

A mű bevezetőből és két részből áll. A bevezető többek között, néhány általános észrevételt, dilemmát, elméleti fejtegetést tartalmaz.

A szerzők először az intézmény természetével foglalkoznak. Szerintük a polgárok részvétele a bírászkodásban politikai elv (a dolgozókat, polgárokat mind szélesebb körben vonják be a hatalom gyakorlásába, illetve a társadalom irányításába), de egyben büntetőeljárás intézmény is. Az ülnökrendszer tehát nemcsak jogi, hanem (nagyobbrészt) politikai

természetű is. Ez a megállapítás volt a további kutatások kiindulópontja. Az intézményt, a kiindulópontul szolgáló megállapítással összhangban, kettős értékelés tárgyává kellett tenni. Egyrészt politikai, másrészt jogi szempontból. Az írók megállapítják, hogy az ülnökrendszer, a polgárok bíraskodásba való bevonásának célja, az igazságszolgáltatás demokratizálása volt. Ez viszont — egy sokkal nagyobb törekvés — az egész társadalom demokratizálásának egyik megnyilvánulási formája volt. A cél érdekében minden társadalmi rétegből a polgárok jelentős számát be kellett volna kapcsolni a hatalom gyakorlásába. A szerzők vizsgálat alá vették, vajon ezek a célkitűzések megvalósultak-e, milyen mértékben; vajon az ülnökrendszer úgy működik-e, ahogyan azt bevezetéskor eredetileg elképzelték, beváltotta-e a hozzá főzött reményeket stb. Az írók ugyanakkor nem felejtették el megvizsgálni ezt az intézményt eljárási szempontból sem. A kérdés szintén az volt, hogy az mennyire vált be, csak most az eljárási szempontokból szemlélve. Többek között azt is meg kellett állapítani, hogy az ülnökrendszer mint eljárási intézmény, mennyire biztosítja a törvényes kereteken belül — a széles néptömegek igazságról és igazságosságról alkotott fogalmának és felfogásának az érvényesülését, nemzeti egyenjogúságát stb.

A kérdések fontossága ellenére e téren az utóbbi 30 évben nem végeztek semmilyen rendszeres kutatást. A megfelelő szervek sem fordítottak kellő figyelmet erre az intézményre, nem kísérték fejlődését, nem foglalkoztak problémáival. A kritikai értékelések is elmaradtak. Itt nem egyéni hanyagságról, ennél sokkal többről, a közigazgatási szervek olyan munkamódszeréről, munkastílusáról van szó, amely alkalmatlan e jelenségek rendszeres követésére. Ezek a szervek ugyanis ahelyett, hogy rendszeresen követnék az egyes jelenségeket, nagy időközönként adatokat, véleményeket gyűjtenek az érintett problémakörökről. Az adatok összegyűjtése kérdőívek vagy jelenségek alakjában történik. Ily módon azonban még a legjobb esetben is, csak a meglévő helyzetről kaphatnak úgy-ahogy kielégítő képet. Az ilyen adatszerzés alkalmatlan mélyebb elemzésekhez. Az elemzések el is maradtak, az észlelt hibák gyökerét sok esetben nem sikerült felfedni. Nem történtek intézkedések a hibák tartós kiküszöbölésére. A nagy nehezen begyűjtött adatok legtöbbször felhasználatlanul az irattárban porosodtak. A társadalmi-politikai szervezetek végeztek ugyan kutatásokat, de szervezetlenül minden összehangolás nélkül, kis területeken. Tudományos kutatásokat csak egyes személyek végeztek, és főleg magiszteri szakdolgozatok formájában tették közre. Ilyen körülmények mellett nem is csoda, hogy a vélemények, értékelések a már említett módon, személyes tapasztalat, általános benyomás stb. alapján születtek. Ezek a vélemények a legtöbb esetben megfeleltek ugyan a való helyzetnek, de nem lehetett őket bebizonyítani.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az ülnökrendszer tanulmányozásánál nem az a nehézség, hogy nincs mit értékelni. Tapasztalat, pozitív-negatív adat stb. van bőven; a probléma az, hogy ezek hiányosak, rendezetlenek, nincsenek feldolgozva és kiértékelve.

A szerzők szerint, mivel az intézmény sorsának alakulását senki sem kísérte rendszeresen figyelemmel, nem is lehetett kritikai elemzés alá vetni, létjogosultságának, indokoltságának megállapítása céljából. Sokan ezt a témát „tabunak” tartják, gondolván, hogy az ülnökök részvétele a bíróság munkájában politikai rendszerünk egyik elengedhetetlen, sőt megváltozhatatlan megnyilvánulása. Egyben szem elől tévesztik, hogy társadalmunk dinamikus fejlődésen megy keresztül; változnak a körülmények, az igények. Ilyen helyzetben egy intézményt változtathatatlanul kiküszöbölteni nagy hiba lenne — figyelmeztetnek a szerzők.

A szerzők szerint a kutatás tárgya: hogyan valósul meg Vajdaság területén a polgárok részvétele az általános hatáskörű, valamint gazdasági bíróságoknál. A kutatás közvetlen célja: tiszta képet kapni a jelenlegi helyzetről, távolabbi cél: amennyiben hiányosságokra derül fény, kikutatni ezek okát. Meg kell állapítani, vajon „veleszületett” vagy csak a helytelen gyakorlat következménye-e a tapasztalt hiba; egyben kísérletet kell tenni olyan megoldások felkutatására, melyek az észlelt hibát tartósan kiküszöbölnék.

A kutatás módszeréről csak annyit, hogy kérdőívek segítségével történt. Különböző kérdőíveket juttattak el a bíróságokhoz, a kövvádlságokhoz, az ülnökökhöz, az ügyvédi kamarákhoz stb. Így sikerült átfogó képet kapni az ülnökök tevékenységéről. Nyomon kísérhették a részvétel egész folyamatát az ülnökök megválasztásától, azok díjazásáig, és eiemezhették a hivatásos bírákhoz, társadalmi-politikai közösségekhez való viszonyukat.

Maga a tanulmány 2 részből áll. Az első rész a polgárok részvételének jogi szabályozásával, a részvétel szabályozásának fázisaival és az ülnökök fogalmának meghatározásával foglalkozik. Ez a rész lényegében történelmi összefoglaló az ülnökrendszer fejlődéséről a jogszabályok tükrében, annak bevezetésétől (1945) napjainkig. Röviden foglalkozik az ülnök fogalmának meghatározásával is. Mint kiderül, tételesjogi meghatározás ugyan nincs, de így is nyilvánvaló: ülnök az, aki a bírászkodásban nem hivatásszerűen vesz részt, ellentétben a hivatásos bíróval, akinek az a hivatása. Az első rész végül a részvétel terjedelmének tételesjogi meghatározásával foglalkozik.

A második rész tartalmazza tulajdonképpen a kutatás anyagát. Két nagy fejezetre oszlik. Az első fejezet a polgárok részvételét szervezési-politikai szempontból elemzi.

A szerzők először is az ülnökválasztást veszik vizsgálat alá. Az ülnököt a községi képviselő-testület választja. Minden nagykorú polgárt meg lehet választani. A gyakorlatban azonban kerülnek bizonyos funkciókat végző személyek megválasztását (pl. a rendőrség tagjait), továbbá nem választják a társadalmi könyvviteli szolgálat tisztviselőit, a bíróságok dolgozóit és a különböző vallási felekezetek papjait. Másokat azért nem választanak ülnököknek, mert bizonytalan a részvételük a bíróság munkájában pl. a szállításban alkalmazott munkások, a kórházi személyzet, az erdőcsőszök, a katonai személyek stb.

Az ülnökök számát a társadalmi-politikai közösségek és szervezetek, a Szocialista Szövetség, helyi közösségek közös megegyezése alapján határozzák meg. Nagyobb viták nem szoktak lenni, mert az ülnöki tisztség iránti érdeklődés elenyésző. A bíróságok ezért nagy számú ülnök megválasztását szorgalmazzák remélve, hogy ily módon mindig lesz elegendő számú ülnök, akik készek lesznek megjelenni a tárgyalásokon. A kutatás folyamán kiderült, hogy olyan lépéseket kellene foganatosítani, melyeknek egyrészt az lenne a célja, hogy magasabb képesítési szintű legyen a megválasztott ülnökkáder, másrészt az ülnököket olyan szakképesítésű személyek közül kellene választani, akik lehetővé tennék az ítélőtanácsok szakemberekből való összeállítását. E tekintetben említésreméltó a pančevói Gazdasági Bíróság megállapítása: „Az a véleményünk, hogy továbbra is fáradozni kell az ülnökkáder színvonalának emelésén, illetve olyan ülnököket kell választani, akik a tárgyaláson való részvételükkel hozzá fognak járulni az igazságszolgáltatás jobb működéséhez.” A verseci Községi Bíróság szerint. „A választások alkalmával különösen arra kell ügyelni, hogy az ülnökök között lehetőleg minél több különböző foglalkozású egyén legyen. Ez lehetővé tenné a sajátos összetételű tanácsok megalakítását, amikor arra szükség van.”

Eléggé lesújtó a szerzők azon megállapítása, mely szerint a polgárok körében nem mutatkozik nagy érdeklődés az ülnökség iránt, sőt nem ritka eset, hogy egyesek méltatlankodnak amiért megválasztották őket. Érdeklődést a megválasztásuk iránt főleg azok a személyek mutatnak, elsősorban a nyugdíjasok, akik az ülnöki tisztség útján kívánják a jövedelmüket növelni, habár az ülnöki díj nagyon csekély. Ez a Novi Kneževac-i bíróság véleménye. Hasonlóan vélekednek Sremska Mitrovicán is: „... valamivel nagyobb érdeklődést csak a földművesek mutatnak a várható napidíj miatt.”

Érdekes egy pillantást vetni azokra az adatokra, melyek az ülnökök azon készségét tükrözik, hogy továbbra is vállalják ezt a funkciót. A megkérdezettek 83,65% szeretné ha újraválasztanák, 10,54% nem kívánja újraválasztását, a többinek mindegy. (Ez egy kissé mintha ellentmondana az előbbi állításnak, mely szerint nincs érdeklődés az ülnöki tisztség iránt.)

A tanulmány egyik legérdekesebb részét képezik azok a válaszok, melyeket az ülnökök arra a kérdésre adtak, hogy miért vállalták ezt a tisztséget. A szerzők csoportosították a válaszokat. Egyik csoportba tartoznak azok, akik polgári kötelességüknek tartják („Ülnöknek lenni nemcsak elismerés, hanem, felelősségteljes kötelesség is...”). Másokat a tanulás vágya fűt („Továbbra is ülnök szeretnék maradni, mert az ember így sok mindent megtanulhat.” „Az így szerzett tapasztalat jól jön a rendes munkámnál”). Vannak akik szórakozásból, időűzésből vagy azért vállalják, hogy kapcsolatot teremtsenek az emberekkel („Szívesen jövök, agyonütöm az időt és emberek között vagyok.” „Ez meglehetősen felélénkíti egyhangú életemet”). Esetleg egyszerű kíváncsiságról van szó

(„Első kézből értesülök az eseményekről.” „Mert nagyon érdekes.”) Sokan igazságérzetükre hivatkoztak („Érdekel a jog és az igazság.”).

Az ülnökrendszer jelentős célkitűzése volt, minél több embert bevonni a hatalom gyakorlásába. A szerzők felvetik a kérdést: mi a jobb, minél több ülnököt cserélni, és így nagy számú polgár részére biztosítani a részvételt, vagy kevesebb személyt bevonni, kevesebbet cserélni, hogy a meglévők minél jobban beilleszkedhessenek a bíróság munkájába. A törvény nem tiltja a korlátlan újraválasztást, kérdés azonban, hogy ez helyes-e, egyezik-e az intézmény előbb említett céljával. A bíróságok a választásnál csak azokat a személyeket nevezik meg, akiket *nem* kellene újraválasztani, amiből következik, hogy a többit lehet, sőt újra kellene választani. (A bírók szempontjából ez felel meg jobban, mert ismerik az ülnököt, nem kell sokat vesződni az új ülnök tájékoztatásával stb.) A gyakorlatban új listák az ülnökválasztáshoz nem is igen készültek, hanem csak a régieket egészítették ki. Sok ülnök már évek óta viseli ezt a funkciót, állandóan újraválasztják. A felmérésben megkérdezett ülnökök közül csupán 2,89% volt első ízben választva, 56% másodízben, a többi pedig még többször került újraválasztásra (néhányan a felszabadulás óta ülnökök). A sokszoros újraválasztás miatt nem érvényesülhet teljes mértékben az előbb említett demokratikus elv, mert ezt a funkciót évekig rendszerint ugyanazok az emberek végzik. Ily módon az ülnökök, akik azért vesznek részt a bírászkodásban, hogy megakadályozzák a bíróságok elprofesszionalizálódását, maguk is szinte hivatásos bírók lesznek. Ez a gyakorlat semmiképpen sem helyeselhető, mert valójában ellentétes az ülnökrendszer szellemével — állítják a szerzők.

Jelentős kérdés — melynek a szerzők elég sok teret szenteltek, és számos táblázattal tették szemléltetőbbé — az ülnökök képzettségi struktúrája. Jellemző az alacsony képzettségi szint. Ez különösen a kisebb bíróságokon szembetűnő és ott, ahol a lakosság zöme földműveléssel foglalkozik. Az ülnökség úgy látszik kevésbé vonzó funkció, ezért magasabb képzettségű, magasabb beosztásokban levő egyének nem szívesen vállalják, szinte lebecsülésnek veszik, ha ülnökké választják őket, így természetesen rendszertelenül tesznek eleget a bíróság idézésének. A képzettségi struktúra igen alacsony szintű. A községi bíróságoknál az ülnökök csaknem fele (43% még az általános iskolát sem fejezte be, és az általános iskolát végzettekkel együttvéve az ülnökök 64,4%-át képezik. A kerületi bíróságoknál ez az arány valamivel kedvezőbb 60%). Sajnos van olyan bíróság is, ahol az ülnökök 98%-a még az általános iskolát sem végezte el. A magasszakképzettségű ülnökök száma nagyon alacsony, csupán 7,9%. Foglalkozásra nézve a községi bíróságoknál legtöbb a földműves; a kerületi bíróságoknál pedig a tisztviselő. Ez persze az átlagos kimutatás. Bíróságokként nagy eltérések lehetségesek pl. a Novi Sad-i Községi Bíróságnál az ülnökök 50%-a nyugdíjas volt. A szerzők megállapítása szerint túl sok a nyugdíjas. Ami ugyan még nem volna nagy baj, ha ezek képzettsége nem lenne igen alacsony szinten.

A földművesek százalékaránya (21⁰/_o), a legnagyobb, mégis számuk aránytalanul kicsi a földműveléssel foglalkozó lakosság számához viszonyítva, még ott is, ahol a lakosság legnagyobb hányada földműves. Munkás szintén kevés van, de még a meglevők is ritkán vesznek részt a tárgyalásokon. Ezek az ülnökök ugyanis a bíróságnak „túl drágák”, és nem is idézik őket.

A második fejezet címe: „A részvétel intézményének működése Vajdaság SZAT bíróságainak gyakorlatában”. A szerzők ebben a fejezetben különösen a finanszírozás és az idézés módjával, valamint az ülnökök tényleges (aktív vagy passzív) részvételével foglalkoznak.

A polgárok bíraskodásban való részvételére nézve rendkívül nagy jelentőséggel bír a finanszírozás módja. A bíróságok évi költségvetéseikben előirányoznak bizonyos összeget erre a célra. Ezt a költségvetést a községi képviselő-testület hagyja jóvá. Mivel az igények rendszerint nagyobbak a lehetőségeknél, a kiszabott pénzügyi keret legtöbbször túl szűk, vagyis nincs elegendő pénz az ülnökök díjazására, költségeik fedezésére, egyszóval az intézmény zavartalan működésére. A pénz rendszerint nem elegendő arra, hogy minden ülnököt az előre megállapított sorrend alapján idézhethetnék, tekintet nélkül a várható költségekre. A szűk keretnek számos negatív következménye van. Egyik az, hogy takarékoskodás címén kerülnek a nagyobb jövedelmű, vagy akár csak munkaviszonyban lévő ülnökök idézését. Ezek ugyanis „drágák” mivel meg kell téríteni elmulasztott keresetüket, az útiköltséget és a napidíjat (étkezési és szállás költségek). Amennyiben az ülnök lakóhelye megegyezik a bíróság székhelyével, a két utolsóra nincs joga. Az elmondottakból következik, hogy miért ülnök legtöbbször nyugdíjasok és háziasszonyok a tanácsokban: ok a „legolcsóbbak” nem kell megtéríteni elvesztett keresetüket, és ha a bíróság székhelyén laknak — a legtöbbször persze ezeket idézik — meg az útiköltséget és a napidíjat sem. Ez az oka a nyugdíjasokból és háziasszonyokból összeállított tanácsok gyakoriságának. Tehát ezek nem azért vesznek olyan sűrűn részt a bíraskodásban, mert ők képezik az ülnökök zömét — hanem mivel a bíróságok így igyekeznek takarékoskodni — szögezik le a szerzők. A szűkösre szabott költségvetési keretnek további következménye, hogy az ülnökdíj összege nem felel meg az elmulasztott kereset és a kiadások összegének. Különösen akkor nem, ha az ülnök magániparos (vagy más önálló foglalkozású) és az elmulasztott keresetet nehéz megállapítani. Ilyenkor egy átalányösszeget állapítanak meg, mely rendszerint jóval alatta van a reális veszteségnek. A munkaviszonyban levőknél könnyebb a helyzet, de a díj legtöbbször ott sem kielégítő. Talán ez az egyik oka az ülnökség népszerűtlenségének. A nyugdíjasok és a háziasszonyok ülnöki díját szintén átalányösszegben állapítják meg. Ez az összeg rendszerint nagyon csekély (az egyik bíróságnál pl. 15 din. egy napra). Az ülnök semmilyen munkadíjra sem jogosult. Maguk az ülnökök az ülnöki díjat túl kicsinek tartják, szinte szégyellik átvenni, inkább nem is kérik. Meg kell azonban jegyezni, hogy nagy többségük az ülnöki díjat nem az el-

vezett keresetük pótlásaként fogják föl, hanem mint munkadíjat. A szerény juttatások bizonyára nem hatnak serkentőleg az ülnökre, kötelességének minél jobb, minél lelkiismeretesebb végzésére. Most már az is világos, hogy egyes ülnökök miért vesznek részt sűrűn, esetleg több tucatszor is, mások meg egyszer sem a tárgyalásokon. Így fordulhatott elő az egyik bíróságnál, hogy 4 ülnök annyiszor bírászkodott, mint 50 másik együttvéve. Ezt csak tetézi még az a tény, hogy ezek az olyan sűrűn idézett ülnökök rendszerint igen alacsony képzettségűek. A tárgyalás menetét legtöbbször nem is tudják követni, csupán jelenlevő személyek. Az ilyen ülnöktől a bíró semmilyen segítséget sem kaphat, de nem is vár.

Az ülnökrendszer egyik célja az is, hogy olyan egyénekből képezzenek tanácsot, akik szaktudásukkal megkönnyítenék az ügy lefolytatását, és segítenének a bírónak. (A megfelelő szaktudással rendelkező ülnök valóban értékes segítőtársa lehetne a bírónak). A gyakorlatban erre nem került sor több okból. Egyik, hogy legtöbb eset olyan, hogy nincs is szükség valamilyen meghatározott szaktudásra. A másik az idézés módja. Az idézést végző hivatalnok egy meghatározott napra és egy bizonyos esetben idézi az ülnököt. A legfontosabb ok azonban a bírák azon meggyőződése, hogy az ülnököktől nem sok segítséget várhatnak, tehát mindegy kit hívnak. Az ülnökök névsora a döntő; sorban idézik őket, hacsak a már említett takarékosági okokból el nem térnek ettől a sorrendtől.

A szerzők szerint elterjedt az a vélemény, hogy az ülnökök szerepe jelentéktelen (sokan gúnyosan „jobb és bal oldali alvóknak” nevezik őket). Ez abból is látszik, hogy minden bajért vagy sikerért a bírót tesszik felelőssé. A hivatásos bírákat az sem érdekli kik az ülnökök, egyformán rossznak tartják valamennyit. Az ülnökök kijelentései („segíték a bírónak”, „jelenlét a tárgyaláson” stb.) is arra utalnak, hogy ők maguk sem tartják részvételüket bírói tevékenységnek. Hogy elbíráljuk mennyire helyesek ezek az álláspontok, a szerzők szerint több kérdésre kellene választ találni. Az egyik ilyen kérdés az lenne, van-e az ülnöknek lehetősége megismerni azzal az esettel, melynek a tárgyalásán részt fog venni. Az aktív részvétel előfeltétele ugyanis az eset ismerete. A szerzők szerint erre az ülnököknek nincs módjuk. Elsősorban azért, mert nem is tudja előre, mely esetekben fog bírászkodni. Ha az idézést idejekorán megkapja, megérdeklődheti ugyan (habár ez igen ritka eset) milyen esetek lesznek, sőt az iratokat is megtekintheti, de kellő gyakorlat híján ezeken nem tud eligazodni. A döntő ok azonban, hogy az ülnök nem jogász, nem látja mi az eset lényege, melyek a döntő kérdések. Így, mivel az ülnök teljesen felkészületlen, csupán az események néma szemlélője lehet. Ezzel mindjárt feleletet kaptunk egy másik fontos kérdésre is, mégpedig arra, hogy mennyire aktív az ülnök a tárgyalás folyamán. Felkészültsége miatt a tárgyalás menetét sehogy sem vagy csak nagyon nehezen tudja követni. Ezért mindig a bíróra támaszkodik, fenntartja annak álláspontját, támogatja és végeredményben teljesen passzív.

Jelentős kérdés továbbá, hogyan vesznek részt az ülnökök az ítélet meghozatalában. A felmérés rámutatott egy olyan helytelen (és törvényellenes) gyakorlatra, amit eddig senki fel sem tételezett. Kiderült ugyanis, hogy számos esetben az ítéletet a bíró hozta meg egyedül, az ülnökök részvétele nélkül. Ők azt sem tudták milyen ítélet született, pedig az ítélethozatal az ő nevükben is történt. Máshol az is megesett, hogy az ülnökök előre aláírták az ítéletet majd elmentek haza, a bíró pedig később meghozta az ítéletet. Viszont az is igaz, hogy legtöbbször a bíró véleményét fogadják el az ülnökök is. Nézetkülönbségre ritkán kerül sor, akkor is legtöbbször a büntetés nagyságával kapcsolatban. Az ülnökök ugyanis rendszerint súlyosabb büntetéssel szeretnék sújtani a vádlottat, mint a bíró.

A felmérés alapján a helyzet röviden így foglalható össze:

1. A megvizsgált időszakban az intézmény politikai oldala meglehetősen el volt hanyagolva. A társadalmi-politikai közösségek képviselőtestületei az ülnökrendszerrel nem sokat foglalkoztak, csupán az ülnökök megválasztására szorítottak, de nem ritkán még ezt sem végezték el időre. A társadalmi-politikai szervezetek aktivitása a jelöltek listájának javaslatával kimerült.

2. Az ülnökök között nincs fontosabb tisztséget betöltő egyén. Az ülnökségnek nincs olyan tekintélye, mint a politikai funkcióknak. Közfelfogás, hogy ülnöknek lenni apró megbízatás, tehát csak kisembereknek való.

3. Az ülnökök képzettsége alacsony szintű, több mint fele általános iskolát vagy még azt sem végzett. Mindössze 8% végzett egyetemet vagy főiskolát.

4. Sokszor emlegetik, hogy a bíróság munkájában főleg nyugdíjasok és háziasszonyok vesznek részt. Ez alapján véve igaz is. Ezek az ülnökök azonban nem azért szerepelnek olyan sokat, mert sok van belőlük (összesen 21%), hanem mert takarékoságból legtöbbször őket idézik be, és azok az idézésnek eleget is tesznek. Közülük is azokat hívják, akik „megbízhatók” vagyis rendszeresen eleget tesznek az idézésnek. Ezekről külön névsort is készítenek. Így fordulhat elő, hogy egyesek aránytalanul sokat bírászkodnak, mások pedig egyáltalán nem. A bíróságok az egészet formaságként kezelik. A tanácselnök bírónak mindegy ki van a tanácsban, mert azok segítségére úgysem számít.

Az itt említett gondolatok természetesen csak töredékek, és megközelítőleg sem képesek tükrözni a kutatás alaposágát, sokoldalúságát. A szerzők által kitűzött cél, a helyzet alapos felmérése teljes mértékben megvalósult. Ez a kutatás alapján íródott tanulmány világos képet ad az ülnökök részvételéről a vajdasági bíróságok munkájában. A kutatás nagyon pozitív vonása ez a sokoldalúság, szinte nincs olyan jelentősebb probléma, amelyet ne próbálnának sokoldalúan megvilágítani. A szerzők számos táblázattal és számadattal igyekeznek áttekinthetőbbé, érdekesebbé tenni a kutatás anyagát.

A tanulmány mentes a bő elméleti „körítéstől”, az írók az elméleti

fejtegetéseket csak a lehető legszükségesebbre korlátozták. A könyv empirikus módszerrel összegyűjtött adatokat tartalmaz, megfelelő módon rendszerezve, a legszükségesebb elméleti útmutatásokkal ellátva. Ezért ez a könyv nagyobb horderejű elméleti munkák nagyszerű kiindulópontja lehet. A jövő mutatja majd meg, hogy ezt a kitűnő alapot hogyan sikerül elméleti és gyakorlati síkon gyümölcsöztetni.